

ELŐSZÓ

A 17. század végén Peter Strudel magánkezdeményezéseként alapított, majd alig két évtized után megszűnt bécsi képzőművészeti akadémia Jacob van Schuppen szervezésében és igazgatásával újjáalakulva 1726-ban kezdte meg intézményes működését. Indulásakor az *Akademie der bildenden Künste* a közép-európai régióban az egyetlen, még a 19. század első évtizedeiben is a legfontosabb oktatási intézmény volt a művészet – építészet, szobrászat, festészet, utóbb a rézmetszés –, valamint a vele érintkező mesterségek művelői számára. Az akadémia növendékeiről az újbóli kezdettől rendelkezünk beiratkozási jegyzékekkel, igaz, a korai évekből csak közel egykorú másolatban. A matrikulák a későbbiekben viszont folyamatosak, a 18. század utolsó negyedében már szakok szerinti bontásban, az 1800 körüli évektől pedig a képzés részleteire szóló információkkal együtt rögzítik a tanulók adatait. A Magyarországról érkező növendékek akadémiai jelenlétét már a legkorábbi névkönyvekben tapasztaljuk, a század második harmadában éppenséggel egyre növekvő számban, ami a következő évtizedekre az addig alapvetően céhes tanultságon alapuló hazai művészeti kínálat változatosabb, javuló színvonalát hozta magával.

Az akadémia beiratkozott növendékei jellemzően a Monarchia országaiból származtak, a máshonnan jött többség pedig főként német anyanyelvi területről érkezett. Az irodalom számszerűsített megállapítását a magyarországi művészekre nézve az itt – gyakran első ízben – közölt forrásbejegyzések egy része jól körülírható tanultsággal fejele meg: nevezetesen, hogy a változó idejű művészeti tanulmányok után a növendékek közül több nem hazájába visszatérve, hanem a Habsburg Birodalom kulturálisan Bécshez igazodó országai valamelyikében próbált meg érvényesülni. Az elmúlt évtizedek korszak-monográfiáiból, a szlovák (kisebb részben erdélyi) kutatásokból, továbbá a területi egységeket áttekintő művészetadattárak életrajzi tényeiből származó ismeretek jól alátámasztják ezt. A 18. századból névről ismert művészek közül többről volt eddig is tudott, hogy távolabbi területről érkezve és élve az akadémiai tanultság presztízsével Magyarországon (esetleg Erdélyben) csinált karriert, és lett tevékenysége – egyeseknél egész életre szólóan – a magyarországi művészet része. A névsor most újabbakkal bővült.

A bécsi akadémiai képzés itthoni szerepére Fleischer Gyula irányította először a figyelmet (1935), aki azóta is érvényes gyűjtésében 1900-ig adott áttekintést a gazdag forrásanyagról, helyenként egy-egy tanulmányi adat közlése által az intézményben folyó oktatás tagolását is némiképp érzékeltetve. Jóllehet munkája máig alapvető, vannak hiányosságai és – mint az a forrásbejegyzések szisztematikus átnézése során egyértelmű lett – sűrűn előforduló olvasati tévedései, illetve adatokban pontatlanságai is. Összeírása mára egyebekben sem felel meg a korszerű forrásközlésnek: a bejegyzéseket erősen kivonatoltan, a neveket magyaros

formában, az életrajzi adatokat pedig értelmezett átiratban közli. Mindazonáltal adattára a magyarországi származású művészek legtöbbjét tartalmazza, így amellett, hogy az áttekintett időszak művészetének kutatásában megkerülhetetlen, az elmúlt években készült újabb jegyzékek összeállítóinak is vezérfonalként szolgált. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára által indított kiadványsorozat, a *Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban* két kötetében is foglalkozott a bécsi akadémia magyarországi tanulóinak matrikula-bejegyzéseivel. Kissné Bognár Krisztina az 1789. évig terjedően (2004), a folytatásban pedig Szögi László közölte rövid összesítésben az alapadatokat (2013). Mindketten Fleischer művét kiindulópontnak véve keresték vissza a bejegyzéseket; az általa gyűjtött 373 névhez képest – a jelen kötetben megvont 1810-es időhatárig – öt magyarországi tanuló adatával bővítve a korábban tudottakat. Ahogyan Fleischer Gyula, úgy Kissné Bognár Krisztina és Szögi László is csak azokat a növendékeket vette jegyzékbe, akiknél a protokollum feltünteti, hogy Magyarországról vagy Erdélyből származnak, így kimaradtak azok, akikről erre nézve más forrásból vannak adataink. És még inkább kimaradtak azok, akik, miként arról szó volt, nem itteni születésűként voltak jelen – több esetben meghatározó mértékben, illetve jelentőséggel – az adott időszak művészeti vérkeringésében.

A most közreadott források nemcsak abban különböznek az előzményektől, hogy a gyűjtés a 18. század első negyedétől a kora 19. századig nagyobb mértékben foglalja magában a magyarországi építészet, festészet és szobrászat alkotóit, hanem abban is, hogy azokat is a „hazai” művészet körébe vonja, akik időszakosan, egy-egy mű erejéig látogattak ide. Sőt, azokat is, akik még ezt sem tették, de akiknek munkái magyarországi megrendelésként már a maguk korában – és a hazai művészek tanulására – ide sorolódtak.

A kötet Adattárának tételsora csaknem 690 olyan nevet tartalmaz, akinél tudott vagy adatolt a növendék magyarországi származása (Fleischer jegyzékéből, illetve a két újabb publikációból eddig 378 volt ismert), illetve akit egyéb forrás, esetleg fennmaradt mű alapján a későbbiekben mint Magyarországon dolgozó vagy itteni megbízásokat teljesítő mestert, a hazai művészethez tartozóként tartunk számon. Utóbbiak jegyzékbeli „jogosultságára” a tételt kísérő bibliográfia ad magyarázatot. A forrásgyűjteménybe felvett többi művész, illetve növendék egyéb módon köthető ide: mester–tanítvány-kapcsolat, rokoni, családi összefüggés révén, ami később előkerülő adatokkal tényleges művészeti tevékenységre vonatkozó tartalmat kaphat.

A beiratkozások több évre visszamenő gyűjtése során kezdetben (1992, 2008) az akadémiai levéltár (*Universitätsarchiv der Akademie der bildenden Künste Wien*) korábbi levéltárosának, Dr. Ferdinand Gutschinak a szakértő tanácsaira támaszkodhattam, legutóbb, 2014-ben, amikor már a megjelentetés szándékával folytattam a munkát, a levéltár vezetője, Mag. Dr. Eva Schober, valamint Mag. Dr. Ulrike Hirhager levéltáros nyújtott értékes és körültekintő segítséget, amiért itt mondok nekik köszönetet. Szakmai tájékozottságuk, valamint a kutatás eredményességét mindenben segítő kollegiális támogatásuk nélkül aligha lett volna lehetséges a hosszúra nyúlt gyűjtőmunka „befejezése”.